

ДІЯЛЬНІСТЬ КРИМСЬКОГО ОБЛАСНОГО ПРОВІДУ ОУН (Б) (ЛИСТОПАД 1941 – ЖОВТЕНЬ 1943 РР.)

Новий етап визвольної боротьби, яку Україна переживає нині, позначився втратою її територій, зокрема й Криму. Намагаючись виправдати анексію, окупант заявляє, що ця земля ніколи не розглядалася як українська, а її передача в 1954 р. була примхою Микити Хрущова. Аби спростувати дані заяви, у статті досліджено діяльність підпілля ОУН в Криму, який воно вважало невід'ємною частиною Української самостійної соборної держави.

Після проголошення 30 червня 1941 р. у Львові Акту відновлення Української держави, ОУН намагалася створити підконтрольні їм органи місцевого самоврядування на етнічних українських землях. Для реалізації цих завдань на слабо опанованих теренах, як “мельниківців”, так і “бандерівців”, використовували “похідні групи”. Однією з таких територій, стратегічно важливих для ОУН був Крим. Ще у брошурі ОУН “За Українське море!”, виданій 1936 р. у Львові, зазначалося: “З питанням Чорного моря в'яжеться нерозривно для України й справа Криму... Географічне його положення таке, що хто володіє Кримом (з найбільшим воєнним портом – Севастополем) – той диктує свою волю коли не цілому Чорному морю, то з певністю на північному (отже українському) його побережжю... Воля його щодо належання Криму до України непохитна, бо свідомий він того, що хто панує на Кримі, той панує на Україні, навіть незалежній”¹.

Першою до Криму намагалася дістатися Південна похідна група ОУН (мельниківців), але вона майже повністю були знищена німцями у Миколаєві². Залишки групи на чолі з Борисом Суховерським³ восени 1941 р. дісталися Сімферополя, де Ярослав Савка⁴, Віктор Максим'юк⁵ та Павлюк заснували осередок⁶. Їх діяльність зводилася до винятково легальних шляхів роботи. Головним чином – до розповсюдження серед місцевих українців газет “Наступ”, “Краківські вісті” та журналу “Пробоем”⁷.

Одночасно з “мельниківцями” на півострів дісталися “бандерівці”. При цьому між обома групами українських націоналістів існувала ворожість⁸. Діючи енергійніше, практично одразу “бандерівці” перехопили ініціативу. З семи роїв Південної похідної групи ОУН (бандерівців) до Криму відправилися двоє. Один з них, під керівництвом Сидора Чарторійського й Романа Хмеля, йшов безпосередньо за фронтом з Нової Українки через Веселий Кут, Бобринець, Новий Буг, Орлів, Берислав, Каховку, Чорну Долину, Асканію Нову до Чаплинки. Прибувши до місця призначення, провідники групи були арештовані зондеркомандою 6-ї німецької армії. Лише несподіваний наліт німецької авіації врятував їх від розстрілу⁹. Після цього, деморалізовані невдачами, вони повернулися до Буковини¹⁰. Інший рій на чолі з Іваном Осадчуком¹¹, сформований на Тернопільщині з тринадцяти оунівців, продовжив свій шлях з Кривого Рогу до Криму¹².

Оскільки на Перекопі ще йшли бої між червоноармійцями та підрозділами Еріха фон Манштейна, рій на кілька днів затримався в рибальському селі над Чорним

морем. Іван Янчишин¹³ згадував: “В моїй уяві залишився назавжди цей чудовий образ нашої першої зустрічі з морем. Всі ми відчули, що десь у глибині душі здійснилася наша молодеча мрія. Мрія, виплекана тим всім, що змолоду карбувало нашу національну свідомість і любов до українського моря... Ми стояли над самим берегом моря в одній лаві. Засмалені сонцем і степовим вітром. Друг Іван Осадчук скупими фразами передавав привіт... З тієї сцени ми зробили собі знімку”¹⁴.

На початку листопада 1941 р. підпільники переїхали Перекоп, який здався їм великим селом та Армянськ, що вразив крутизною вуличок. Після цього рій розділився на дві частини: Степан Вонкевич¹⁵, Михайло Любак¹⁶ та Роман Бардахівський¹⁷ пішли на Джанкой, а Степан Тесля¹⁸, Іван Осадчук, Григорій Вольчак¹⁹ та Іван Янчишин – на Сімферополь, який став місцем базування Кримського обласного проводу ОУН²⁰.

Остання група натрапила в с. Михайлівка Сакського району на місцеву громаду “вільних козаків – українців”, де кілька днів гостювали. Після цього вирушили до Сімферополя. Янчишин та Осадчук з підводою залишилися в передмісті, а Тесля з Вольчаком, при допомозі місцевого українця, зайнялися пошуком житла²¹. Янчишин згадував ті події: “Ми на місці призначення і щойно тепер усвідомлюємо собі наші завдання. Після п’яťох місяців дороги, від села до села, на возі, обпалені сонцем, биті дощами і овіяні степовим вітром, прибуваємо щасливо зі Львова до Сімферополя”²².

У надзвичайно важких умовах посилення німецького терору на півострові, будучи відірваними від зв’язків з Південним крайовим проводом, підпільники вирішили діяти напівлегально. Для цього змінили одяг та зачіски, щоб бути більш схожими на місцевих. Щоб приховати своє погане володіння російською мовою, роздобули паспорти на вивезених до Криму білорусів²³. Невдовзі усім їм вдалося влаштуватися перекладачами на роботу до німецької воєнізованої організації “ВІКО”²⁴.

Незважаючи на успішну адаптацію, підпільники важко пережили голодну зиму 1941 – 1942 рр. Коні та підводу довелося виміняти в с. Михайлівка на харчі, якими також обережно ділилися зі своїми “симпатиками”²⁵.

У цей час підпілля ОУН в Криму зазнало першої втрати. 18 листопада 1941 р. на вулиці в Євпаторії німці арештували Осадчука та відправили до Львова, де він невдовзі помер від тифу в тюрмі на Лонцького²⁶. Після цього обласний провід очолив Тесля²⁷. Й цього разу безпе́ка не змусила себе чекати. Знову ж у Євпаторії, 10 грудня 1941 р., під час несподіваного штурму міста радянським десантом, німці схопили на вулиці Теслю й Вольчака та разом з іншими затриманими гнали на розстріл. Лише випадковість дала змогу їм утекти і врятувати життя²⁸.

На початковому періоді успішно розвивалася діяльність районного проводу ОУН в Джанкої. Його членам вдалося влаштуватися на посади у міській управі²⁹: Вонкевичу – інспектором торгового відділу, Бардахівському – інспектором поліції та Любаку – дантистом відділу здоров’я. Поступово вони залучили до своєї роботи місцевих жителів – колишнього в’язня радянських таборів Іполита Скоропадського (у нього знімали квартиру), секретаря міської поліції Олександра Рудика, міського голову Полинського, завідувача відділу міської освіти – Змієнка (планували створити українську школу) та режисера української театральної групи Снісаревського, який згодом організував український театр в Джанкої³⁰. Розвиток цього районного проводу обірвав донос в СД на оунівців наприкінці січня 1942 р. перекладачів-білогвардійців з Болгарії³¹. Після панічної втечі з Керчі під час наступу Червоної армії, вони таким чином намагалися вислужитися³². Загалом тоді в Джанкої німцями було заарештовано та розстріляно 14 підпільників³³. За свідченнями начальника поліції Джанкойсько-

го району Олександра Ботвиновського, їх розстріляли у лютому 1942 р. Урятуватися вдалося лише одному 18-річному оунівцю-галичанину³⁴.

У цей час обласний провід в Сімферополі зосередився на легальній роботі. На початку 1942 р. при міській управі було засновано “Український національний комітет”, за аналогом інших “комітетів” (кримськотатарського, вірменського, болгарського)³⁵. До його складу увійшли Микола Шапар³⁶ – голова, Володимир Шафаран³⁷ – заступник голови, завідувач школами й бібліотекою, Іван Янчишин – керівник культурно-масового відділу, Марія Дроб’язко – секретар, Йосип Чумаченко – бухгалтер, лікар Ісаєв – керівник санітарного відділу, Микола Цишкевич³⁸ – керівник відділу господарчих питань. При цьому двоє останніх не підтримували оунівців, а Цишкевич взагалі відмовився увійти до складу “Комітету”³⁹. Діяльність голови та його заступників оплачувалася з фонду міської управи, а інші члени “Комітету” працювали на громадських засадах⁴⁰. Планувалося випустити власну газету, а також проводити пропагандистську роботу в школах, театрах та інших закладах⁴¹. Утім, за відсутності приміщення, до практичної роботи “Комітет” так і не приступив. Через два місяці, за відсутності підтримки, він був ліквідований⁴².

Щоб якось врятувати ситуацію, наприкінці травня 1942 р. обласний провід, при допомозі обер-лейтенанта німецької армії Олександра Пулюя⁴³, створив “Стіл допомоги українському населенню”⁴⁴, який згодом перейменували в “Бюро допомоги українцям”⁴⁵. Повідомлення про це від 7 липня 1942 р. надрукувала газета “Голос Криму”⁴⁶. Очолив “Бюро” Петро Микитенко⁴⁷, а після його виїзду у квітні 1943 р. до Дніпропетровська, посаду зайняв Микола Шапарь. Бухгалтером закладу протягом усього періоду його існування працював Герасим Пашистий. “Бюро” як відділ при міській управі займалося матеріальною допомогою й просвітницькою роботою серед місцевих українців, допомагало їм у працевлаштуванні⁴⁸.

Для активізації української культурно-просвітницької роботи Іван Янчишин створив у травні 1942 р. капелу бандуристів, яка згодом переросла в “Український музично-драматичний театр імені Тараса Шевченка”⁴⁹. Знаходився він у приміщенні міської опери та складався з капели бандуристів (16 осіб) і балету (12 осіб). Українські спектаклі чергувалися з російськими та кримськотатарськими⁵⁰. Великий успіх у глядачів мав спектакль “Запорожець за Дунаєм”, уперше поставлений 2 червня 1942 р.⁵¹. Використовуючи гастролі до Джанкою, Севастополя, Ялти та інших міст півострова, адміністратор театру Янчишин розбудовував підпільну мережу⁵². Зокрема, заснував аматорські українські культурно-просвітницькі гуртки в Ялті та Євпаторії⁵³.

Зусиллями “Бюро” 15 червня 1942 р. було створено споживчо-торгівельний кооператив “Український Консум”⁵⁴. Отримавши з міської ради кредит 285 тисяч марок, касир кооперативу Вольчак організував закупівлю продуктів у селах північного Криму. Їх продаж здійснювався винятково для українців в “Консумі” на перехресті вулиць Пушкінської та Карла Маркса⁵⁵. Завідувачем крамниці з серпня 1942 р. до вересня 1943 р. працював Микола Гайдай⁵⁶, а після нього до 15 січня 1944 р. – Єрофій Колісниченко^{57,58}.

З отриманих за місяць коштів 10 – 15 тисяч йшли на організаційні видатки⁵⁹. Інші скеровувалися на допомогу українським непрацюючим родинам, переважно представникам інтелігенції. Янчишин згадував: “прикро було дивитися на опухлих з голоду наших земляків і проповідувати їм великі ідеї”. Зокрема, серед врятованих оунівцями був відомий художник-баталіст Микола Самокиш⁶⁰.

Наслідком діяльності “Комітету”, стало зростання національної свідомості серед місцевих українців. Багато осіб, які раніше змінювали свої прізвища на російські, в

нових умовах знову бажали записатися українцями⁶¹. При цьому частина загаданих осіб робила це винятково сподіваючись покращити своє матеріальне становище⁶². У статті “Національно-політичне обличчя Криму” в часописі ОУН “Осередні, Східні і Південні землі України під весну 1943 р.” зазначалося: “Кримські українці не мають часто елементарних знань про Україну. Вони знають про неї хіба з красною письменства, з творів Гоголя, Короленка, Данилевського. Української мови тут ніколи не було чути, тим менше за советів. Українська мова не одного кримського українця прямо смішить, а про розуміння ними ідеї Самостійної України не приходиться й говорити”⁶³.

Для виправлення паспортів українцям при Головному поліційному управлінні Сімферополя впродовж 29 червня – 4 лютого 1942 р. діяла спеціальна комісія⁶⁴. Очолив її Зіновій Колесник^{65 66}. За короткий проміжок часу через згадану комісію пройшло близько чотирьох тисяч документів⁶⁷.

Сьомого липня 1942 р. “Бюро” створило в Сімферополі українську семирічну школу (на вул. Гоголівській) на чолі з Іваном Тихоновичем, а також відновило діяльність однієї десятирічної⁶⁸. Планувалося створення Української автокефальної православної церкви, але для неї довго не вдалося знайти священика. Крім того, це викликало невдоволення серед місцевих вірян російської православної церкви⁶⁹.

Улітку 1942 р. завдяки українським перекладачам в німецькій армії, Кримському ОУН вдалося налагодити зв'язок з Південним крайовим проводом⁷⁰. Водночас тривала розбудова підпільної мережі. До осені 1942 р. районні проводи ОУН було організовано у Джанкої, Ялті, Алушті, Бахчисараї (охоплювали 12 міст та сіл), які підпорядковувалися центру в Сімферополі. На чолі кожного району стояла “трійка” з досвідчених “боївкарів” ОУН. Координував їх роботу референт безпеки Вольчак, який працюючи на пошті, постійно їздив мотоциклом районами півострова у службових справах, відвідуючи підпільні осередки⁷¹. Один з таких у м. Старий Крим очолив ваговщик Мінценко, а у Керчі – галичанин Іван. З часом планувалося створити районні проводи в усіх містах та осередки в селах півострова⁷². У “Огляді суспільно-політичного, господарського й культурного життя на південних землях України” за вересень 1942 р. зазначалося: “В політичному житті кримських українців слідне велике оживлення. З кожним днем зростають кадри самостійницьких сил”⁷³.

Восени 1942 р. Янчигину, який працював в Господарському управлінні, у складі автоколони вдалося дістатися до Дніпропетровська та налагодити пряму лінію зв'язку з Василем Куком. Відтоді до Сімферополя періодично почала надходити підпільна та легальна українська література, а також інструкції⁷⁴.

Узимку 1942 р. до Криму прибув заступник Крайового провідника “Арсен”. Крім періодики й літератури, він привіз з собою техніку для виготовлення документів. Також передав наказ Крайового проводу відмовитися від використання легальних можливостей ведення пропаганди та перейти до очищення кадрів осередку, відсіяти з-поміж них “нестійкий елемент”⁷⁵. У відповідь Янчигин зазначав: “...нам треба було відшукати місцевих українців, мати нагоду пізнати їх, а також нам самим треба було серед нових та незнаних обставин “вийти в люди” і уподібнитися до середовища. Сидячи в хаті і маючи зв'язок з кількома людьми, ми ніяк не могли б цього досягнути, що досягнули впродовж кількох зимових місяців 1942 р... Все те легальне, що ми рішили zorganizувати чи давати почин, мало стати також димовою заслоною для нашої дальшої роботи”. Врахувавши складність роботи осередку, було вирішено продовжувати діяльність у тому ж напрямі.

У цей час до обласного проводу ОУН долучилося кілька колишніх учасників легіону “Роланд”, які працювали перекладачами при німецьких господарських установах Криму. Вони не лише матеріально допомагали підпіллю, а й виконували функції зв’язкових⁷⁶. Одним з таких був співробітник 3-го відділу СД фольксдойче Володимир під псевдонімами “Альберт” й “Роберт”. Будучи уродженцем Херсонської області, він прибув до Криму ще в 1930-х рр. Завдяки йому осередок ОУН дістав ротограф, друкарську машинку та великий запас паперу. Іншим був єфрейтор “Іван”, який працював перекладачем в офіцера німецької морської розвідки. До ОУН він вступив ще 1939 р. у Кракові. Восени 1941 р. “Іван” прибув до Криму разом з німецькими військами. Використовуючи службове становище, він забезпечував зв’язок з Південним крайовим проводом ОУН. Протягом 1943 р. неодноразово привозив з Криму до боївки самооборони ОУН у с. Сталь-Міст Новомосковського району Дніпропетровської області гранати, пістолети, набої, документи, а також дві друкарські машинки для Крайового проводу в Дніпропетровську⁷⁷.

На початку 1943 р. підпілля ОУН в Криму зазнало кількох ударів. За доносом когось з членів російської театральної трупи у січні 1943 р. гестапо намагалось арештувати Янчишина⁷⁸. Тож йому довелося перейти на нелегальне становище й виїхати до Джанкою. Зрештою німці закрили театр і арештували лише його директора – Івана Петренка, якого через брак доказів невдовзі відпустили⁷⁹.

У лютому 1943 р. Кримський обласний провід спіткали нові втрати. Степан Тесля, який на той час працював перекладачем на залізниці, виїжджав до Джанкою з метою з’ясувати обставини загибелі місцевого осередку ОУН⁸⁰. Пробувши у місті два дні, він намагався зв’язатися з підпільниками, які залишилися. Під час цієї роботи на залізничній станції Теслю разом із помічником Йосипом Куріпкою арештувало СД⁸¹. Далі його відправили до в’язниці у колишній радгосп “Красний”, що за 6 км. від Сімферополя, а звідти у жовтні 1943 р. – до концтабору на території Польщі⁸².

У травні 1943 р. Янчишин, який очолював районний провід в Джанкоі, спробував визволити ув’язнених оунівців, та ризикована операція провалилася. Німці схопили та замордували одного з “визволителів”⁸³. Янчишин це болісно переживав, перебував у важкій депресії та розчарувався перспективами роботи ОУН на півострові⁸⁴. Дізнавшись про це, Кук відправив до Сімферополя Євгена Стахів⁸⁵ з завданням відкликати його та врятувати від арешту українських перекладачів – “дольмечерів”⁸⁶. Останній, виготовивши підроблені “маршбефелі” (дозвіл на переїзд), забезпечив виїзд на материкову Україну Янчишину, підпільникам Петру, Степану та Михайлу. Тому, коли після ревізії гестапо прийшло їх арештовувати, до рук карателів потрапив лише українець-перекладач Євген Швед з Перемишля, якого невдовзі розстріляли⁸⁷.

Після цього, наприкінці травня 1943 р. до Сімферополя під документами Ольги Прудник прибула нова обласна провідниця Катерина Мешко⁸⁸⁹. Вона негайно доручила перейти усім в підпілля та посилити конспірацію, а також розпочати гостру протинімецьку пропаганду⁹⁰. Тому Стахів під час других відвідин Криму у червні 1943 р. зазначав: “міг із задоволенням ствердити, що всі рани, завдані німецьким апаратом терору нашій підпільній мережі, були вже загоєні, а на місце вибулих підпільників прийшли нові молоді борці за волю України, які з ентузіазмом віддалися революційній боротьбі”⁹¹.

Остаточний перехід обласного проводу до нелегального напрямку роботи спричинив до закриття німцями в середині липня 1943 р. “Бюро допомоги українському населенню”. Підставою стала невдала спроба міської комендатури залучити для охо-

ронної служби 20 місцевих українців. Відразу після цього звільнили голову – Миколу Шапаря, а за кілька днів закрили й саме “Бюро”⁹².

У своїй роботі Мешко планувала опиратися на місцеву українську молодь, про яку Янчишин писав: “Ця молодь була ідейна, в неї було глибоко вкорінене почуття людської неволі, кривди і несправедливості. Все те було на тлі певного національного почуття, хоч дещо іншого, як це ми собі уявляли в нашому націоналізмі”. Врешті влітку 1943 р. на території Криму уже діяло кілька гуртів ОУН “Юнаків” та “Юначок”⁹³.

Іншим успіхом Мешко було вербування весною 1943 р. до обласного проводу колишнього “мельниківця” Володимира Шарафана, який очолив політичну референтуру⁹⁴. Маючи широкі зв’язки серед кримських татар, він був особливо цінним для проводу. Відповідно першим завданням Шарафана було вийти на зв’язок з керівником Курултаю Аметом Озенбашли. Через знайомого вчителя – кримського татарина, який на той час працював у млині, він домовився про зустріч. Проте Озенбашли, виявляючи обережність, постійно переносив зустріч⁹⁵.

Наприкінці літа 1943 р. Василь Кук вирішив змінити керівника ОУН в Криму. Для цього 28 серпня 1943 р. до конспіративної квартири підпільника “Байди” на вул. Чкалова в Дніпропетровську прибув Леонід Ларжевський⁹⁶. За кілька днів до цього він ознайомився з політико-економічними звітами з півострова. Спочатку Кук провів з Ларжевським коротку бесіду загальнополітичного характеру. Зазначив, що півострів цікавить ОУН передовсім у військово-стратегічному відношенні як майбутній плацдарм самостійної України на Чорному морі.

Коли “Байда” вийшов на вулицю та вони залишилися в будинку одні, майже пошепки повідомив: “Сьогодні ви їдете до Криму. Вас зустріне “Ольга”, а документами в дорогу забезпечить “Граб”⁹⁷. Також додав, що у зв’язку з швидким наступом Червоної армії та загрозою оточення німців у Криму, потрібно буде діяти залежно від ситуації. За можливості евакуювати з півострова учасників підпілля ОУН, а якщо це не вдасться, “розгорнути роботу в нових умовах”. Крім того, Кук наказав встановити зв’язок із кримськотатарським підпіллям, спробувати сформувати з ним спільну організацію, яка б мала власні бойові загони. За можливості новий керівник також повинен був налагодити зв’язок з місцевими “білогвардійцями”.

Більш детальний інструктаж Ларжевський повинен був отримати відразу після прибуття на півострів особисто від Мешко. Знаючи про напружені відносини між ними, Кук зауважив, що необхідно “в інтересах Організації знайти спільну мову”.

Після цього до будинку зайшов Ярослав Петречко, який вручив Ларжевському документи на ім’я таємного агента Київської кримінальної поліції Івана Дубенка, посвідчення для проїзду залізницею, револьвер та 2 тис. крб. За “легендою” він нібито їхав до Криму у тритижневу відпустку, щоб розшукати свою сестру. Діставшись до конспіративної квартири Шарафана, Ларжевський повинен сказати пароль “Сич” та почути у відповідь “Слава”. Для Мешко він мав доставити “грипс” від Кука, залізничне посвідчення до Дніпропетровська та 3 тис. крб.

Крім того, “Граб” доручив Ларжевському організувати в Криму обласну референтуру СБ. Її першочерговими завданням було виявлення причин провалу осередку ОУН в Джанкої, виявлення серед підпільників німецьких агентів, виявлення планів турків щодо Криму та спроба налагодити з ними зв’язок, а також залучення агентів до місцевих загонів червоних партизан⁹⁸.

Того ж дня о 23.00 він виїхав потягом з Дніпропетровська до Сімферополя⁹⁹. У вагоні Ларжевському пощастило познайомитися з водієм німецької військової частини,

який прямував до Феодосії. Він добре знав Сімферополь та допоміг швидко знайти необхідний будинок.

Прибувши опівночі за вказаною адресою, він зустрів Мешко, яка поцікавилась як той доїхав та одразу призначила зустріч зранку в районі трамвайного депо. Там у маленькому провулку вул. Битарської, неподалік річки Салгир знаходилася конспіративна квартира Єрофія Колісниченка. Її господар радісно зустрів гостей. Після цього відправився на роботу, давши змогу обговорити “організаційні справи”.

Наступного дня до цієї квартири прибув Шарафан, з яким провели “політичний семінар”, пояснивши, що у майбутньому планують перевести на посаду політичного референта однієї з східних областей України. Тоді ж до Ларжевського завітав Вольчак, який привіз список 60-ти членів Кримської мережі ОУН. Він дав їм коротку характеристику та зауважив, що з метою конспірації особисто з усіма знайомитися немає необхідності.

Через два тижні Мешко з Шарафаном виїхали до Дніпропетровська. В дорозі останній важко захворів та відправився на лікування до Кіровограду. Проте, оскільки місто знаходилося на військовому становищі, змушений був повернутися до Сімферополя.

Приступивши до своїх обов'язків, Ларжевський зіткнувся з низкою проблем. Зокрема, відчувалася гостра нестача досвідчених кадрів. Зважаючи на це, він опирався на тих оунівців, які ще залишилися в Криму. Призначив Вольчака організаційним референтом, Шарафана – політичним, “Івана” – шефом СБ та “Роберта” – референтом пропаганди¹⁰⁰.

Невдовзі Вольчаку вдалося залучити до роботи в ОУН завідувача складом німецької медичної частини, уродженця Волинської обл., якому надали підпільне псевдо “Рустем”. Він забезпечував осередок документами, одягом та іншими речами, а також підбирав людей для вербування з українців-західняків, які працювали в німецькій воєнізованій організації “Веркдінст”.

Протягом жовтня 1943 р. “Іван” займався розслідуванням провалу осередку ОУН в Джанкої, дійшовши висновку, що причиною цьому був донос в гестапо білогвардійців-перекладачів¹⁰¹. Для вшанування цієї трагедії обласний провід ОУН видав спеціальну листівку¹⁰². Також він вияснив, що Теслю видав німцям Іполит Скоропадський, у якого на квартирі раніше мешкали арештовані – Вонкевич, Бардахівський та Любак¹⁰³.

За допомоги “Роберта” Ларжевський намагався налагодити випуск на ротографії оунівських російськомовних листівок – “Населенню Крима!”. Однак, через відсутність спеціалістів, від роботи типографським способом змушені були відмовитися.

Надалі близько сорока листівок було виготовлено на друкарській машинці Ніною Колесник¹⁰⁴. Окрім того, було випущено кілька десятків листівок до кримських татар російською мовою. За їх розповсюдження відповідали “Роберт” та “Іван”¹⁰⁵. Ці листівки, а також підпільна література (газети “Краківські вісті”, “Львівські вісті”, “Козачий вісник”, історичні книги “Козаччина”, “Історія України”, “Боротьба з Москвою” та ін.) зберігалася в будинку Михайла Коробаня¹⁰⁶ на вул. Тургенева, 28¹⁰⁷. Поступили до Криму вони поштою та залізницею з Дніпропетровська¹⁰⁸.

Завдяки “Івану” вдалося закупити для потреб підпілля два пістолети, дев'ять гранат та автомат, а також встановити зв'язок з капітаном німецької армії, колишнім білогвардійцем Гаврилісом, який прибув із м. Софія. Він очолював російську монархічну групу “петрівці” (назва походила від Петра I, який був їх символом)¹⁰⁹.

Реалізуючи інші завдання Південного крайового проводу, Ларжевський цікавився діяльністю місцевих червоних партизан. Зокрема, “Роберт” приносив йому більшо-

вищкі листівки, газету “Червоний Крим”, а також німецькі інформаційні звіти про радянське підпілля.

У зв’язку з швидким наступом Червоної армії, довелося відмовитися від агентурної роботи серед червоних партизан. Але у цьому напрямку вдалося досягти певних успіхів. Зокрема, з ОУН співпрацювала особиста секретарка командира Феодосійського партизанського загону Івана Мокроуса – “Катя”. Зінаїда та Клава Марценковські, які співпрацювали з червоними партизанами, водночас підтримували зв’язок з оунівцем Вольчаком¹¹⁰. Загалом, участь у більшовицькому підпіллі Криму розглядалося обласним проводом ОУН як перспективний метод конспірації. Так, у вересні 1943 р. Михайло Корбань повідомив Ларжевському, що має змогу евакуюватися разом з німцями, організовуючи евакуацію тракторів через Армянськ до Херсона. На що той не дав дозволу, а натомість наказав увійти до більшовицького підпілля чи загону червоних партизан та продовжити роботу в нових умовах¹¹¹.

Існують відомості про спроби обласного проводу організувати в Криму бойові підрозділи. Так, “Рустемом” було створено із тридцяти залізничників станції “Сімферополь” загін самооборони, Василем Чмигою¹¹² – боївку “Бійці”, а також Ярославом Савкою та його сином Віктором – вишкільний загін “Сиваш”¹¹³. Загалом 43 кримські підпілляники, які вийшли на материкову Україну, згодом влилися до підрозділів УПА-Південь¹¹⁴.

Незважаючи на певні успіхи, Ларжевський у перші дні листопада 1943 р., аби уникнути оточення Червоною армією та арешту, разом з Вольчаком та Чмигою виїхав до Дніпропетровська. Іншим підпілляникам було рекомендовано вирушити відразу за ними іншою групою. Залишитися у Криму побажав лише “Іван”. Він був упевнений, що евакуюється з півострова літаком разом зі шефом – німецьким офіцером. Зважаючи на це, Ларжевський передав йому свою посаду та наказав призначити заступника, запасатися зброєю та боеприпасами, а також організувати розповсюдження заготовлених раніше листівок¹¹⁵.

Після прибуття 2 вересня 1943 р. до Миколаєва Вольчак отримав від Південного крайового проводу наказ повернутися до Криму для посилення мережі та ліквідації агента гестапо Скоропадського. Проте, оскільки шлях на півострів був відрізаний Червоною армією, здійснити це йому не вдалося. Врешті Вольчаку наказали їхати до Умані¹¹⁶.

Після евакуації у вересні 1943 р. з півострова “Івана” обласний провід очолив Шарафан. Шукаючи можливості легалізуватися та діяти в нових умовах, він налагодив співпрацю з загonom червоних партизан “Сокіл”, якому передавав розвіддані про дислокацію німецьких військ та агентів гестапо серед місцевого населення¹¹⁷. Згодом, як рядовий червоноармієць, брав участь у звільненні Сімферополя. Отримав 1 травня 1944 р. важке поранення в бою під Малаховим Курганом¹¹⁸.

Однак, це його не врятувало. 4 липня 1944 р. співробітники НКВС арештували Шарафана в Алуштинському військовому госпіталі. На допитах він поведився мужньо, намагаючись не видати жодного підпілляника. Зрештою, вироком військового трибуналу від 4 грудня 1944 р. Шарафана засудили до розстрілу і 13 лютого 1945 р. привели вирок у виконання. Реабілітувати підпілляника вдалося лише у 1993 р.¹¹⁹.

Трагічно склалася доля й інших учасників Сімферопольської мережі ОУН. Вироком трибуналу військ НКВС Криму від 12 липня 1946 р. Ларжевського, Михайла Коробаня, Сергія Курдибанського та Івана Тихоновича було засуджено до десяти років ув’язнення, а наймолодшого – Леонтія Чепелевського – до восьми. Реабілітували їх лише у 1995 р., ймовірно, посмертно¹²⁰.

Отже, діяльність Кримського обласного проводу ОУН є прикладом, коли невелика група відчайдухів, опинившись без матеріальних ресурсів у незвичному для себе середовищі, періодично знаходячись в ізоляції від керівництва, навіть погано володіючи мовою місцевого населення, зуміла налагодити доволі дієву роботу підпільної мережі. Попри всі труднощі, їй вдалося частково залучити до націоналістичного руху місцеве українське населення, а також утвердитися як одна з підпільних сил на півострові.

¹ Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ) – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 48. – Арк. 420–422.

² Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму / Сергій Громенко // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.

³ Суховерський Борис Євгенович, 1914 року народження, уродженець с. Великий Кучурів Сторожинецького р-ну Чернівецької обл. Працював перекладачем в німецькій армії. З грудня 1941 р. працював директором винної промисловості Сімферополя. Очолював мережу ОУН (м) в Криму. Виїхав з півострова у квітні 1944 р.

⁴ Савка Ярослав, 1914 року народження, уродженець Галичини. Колишній офіцер армії УНР. Член ОУН (м). У грудні 1941 р. прибув до Сімферополя. Служив перекладачем в місцевому гестапо. З серпня 1942 р. працював у місцевій конторі “Заготзерно”. У жовтні 1943 р. повернувся до Галичини.

⁵ Максим'юк Віктор, 1908 року народження, уродженець Чернівецької обл. Вільно володів румунською та німецькою мовами. Член ОУН(м). Прибув у грудні 1941 р. до Сімферополя як перекладач гестапо. Згодом працював у Сімферопольському театрі. Арештований наприкінці 1942 р. румунськими військами як дезертир. Через чотири доби був звільнений. Працював на залізниці в Сімферополі.

⁶ Архів Управління Служби безпеки України в Автономній республіці Крим (далі – АУСБУ АРК). – Ф.П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 375.

⁷ Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.

⁸ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 152.

⁹ Шанковський Л. Похідні групи ОУН (причинок до історії похідних груп ОУН на центральних і східних землях України в 1941 – 1943 рр.) / Лев Шанковський. – Мюнхен: Видавництво “Український Самостійник”, 1958. – С. 176.

¹⁰ Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму / С. Громенко // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.

¹¹ Осадчук Іван, уродженець Тернопільської обл.

¹² АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр.022581. – Т. 1. – Арк. 71.

¹³ Янцишин Іван Трохимович – “Мор’як”, 1912 року народження, уродженець Галичини. Був студентом Львівського університету, добре знав німецьку мову. Член ОУН з 1930-х рр. Служив в Польській армії. Потрапив у вересні 1939 р. до полону. Зачислений весною 1941 р. як перекладач в господарчу частину німецької армії. Прибув у листопаді 1941 р. з Похідною групою ОУН до Сімферополя. Референт пропаганди Кримського обласного проводу ОУН. Працював перекладачем в німецькій воєнізованій установі “ВІКО” (грудень 1941 – травень 1942), адміністратором “Українського музично-драматичного театру імені Тараса Шевченка” (травень 1942 – березень 1943), знову перекладачем у “ВІКО” (квітень – травень 1943).

¹⁴ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 177.

¹⁵ Вонкевич (Ванькевич) Степан, уродженець Збарзького р-ну Тернопільської обл.

¹⁶ Любак Михайло, уродженець м. Львова. Мав освіту зубного техніка.

¹⁷ Бардахівський Роман, 1924 року народження, уродженець Самбірського р-ну Львівської обл., з сім’ї греко-католицького священника. Випускник Ярославської гімназії. Член ОУН.

¹⁸ Тесьля Степан Михайлович, 1914 року народження, уродженець Львівської обл. Член ОУН з 1930-х рр. Служив в Польській армії. Потрапив у вересні 1939 р. до полону. Зачислений

весною 1941 р. як перекладач в господарчу частину німецької армії. З жовтня 1941 р. очільник Кримського обласного проводу ОУН. З червня 1942 р. працював перекладачем німецької військової частини в м. Сімферополі. З серпня 1942 р. – продавцем Українського магазину.

¹⁹ Вольчак Григорій Степанович – “Сухий”, 1913 року народження, уродженець с. Йосипівка Буського р-ну Львівської обл. Займався торгівлею. Член ОУН з 1930-х рр. Навчався у Львівському університеті. Був арештований польською поліцією. Перебував у Кракові (1940 – 1941). З жовтня 1943 р. господарчий референт та СБ Кримського обласного проводу ОУН. Через хворобу у листопаді 1943 р. виїхав з дозволу В. Кука з Умані додому в с. Йосипівку. Очолював референтуру пропаганди надрайону ОУН. Входив до складу Бюро інформації УГВР. Востаннє його бачили восени 1947 р. в с. Скриги Буського р-ну.

²⁰ Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму / С. Громенко // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.

²¹ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 178.

²² Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.

²³ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 180.

²⁴ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 67.

²⁵ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 180.

²⁶ ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 21. – Арк. 21.

²⁷ Іванець А. Він боровся в Криму за Самостійну Україну / Андрій Іванець // Кримська Світлиця. – 2003. – 24 січня.

²⁸ ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 21. – Арк. 22.

²⁹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 72.

³⁰ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 185–186.

³¹ ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 21. – Арк. 21.

³² Стахів Є. Спогад про Крим у 1941 – 1945 рр. Дії українського визвольного руху на чорноморському півострові / Є. Стахів // Сучасна Україна. – Мюнхен, 1955. – Ч.3/105 – С. 4.

³³ Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.

³⁴ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 185.

³⁵ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 49.

³⁶ Шапарь Микола Олександрович, 1887 року народження, уродженець м. Сімферополь. Працював зоотехніком в тваринницькому відділі Наркомзему Криму. З грудня 1941 р. член ОУН. З літа 1942 р. голова “Бюро допомоги українському населенню”. Вбитий у липні 1943 р. німцями під час невеликого нападу радянських партизан на в'язницю.

³⁷ Шарафан Володимир Антонович – “Друг-Ша”, “Усач”, 1908 року народження, уродженець м. Києва. Вихованець Ново-Стародубського дитячого будинку (1921 – 1927). Далі навчався в Кіровоградському педагогічному технікумі. З 1933 р. студент фізико-математичного факультету Сімферопольського педагогічного інституту. Працював викладачем фізики в Севастополі та асистентом на кафедрі фізики Сімферопольського педагогічного інституту. Був призваний 18 серпня 1941 р. до 172-ї мотострілецької дивізії Червоної армії. Під Судаком знищив документи та дезертирував. Потрапив 5 листопада 1941 р. в полон до румун, які прочісували ліс. Втік з табору до матері в с. Петрівку Зуйського р-ну. З жінкою та дітьми 12 листопада 1941 р. виїхав до Сімферополя. Влаштувався 30 квітня 1942 р. робітником на комерційний хлібозавод. Був членом осередку ОУН (м) (лютий – травень 1942). Завідуючий пропагандою, бібліотекою та школою “Українського національного комітету”. З травня 1943 р. працював референтом пропаганди Кримського обласного проводу ОУН, а з листопада 1943 р. очолив його.

³⁸ Цишкевич Микола Амвросійович, 1895 року народження, уродженець станції Ворожба Харківської обл. Арештований у квітні 1944 р. військовою контррозвідкою “Смерш”.

³⁹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 376.

⁴⁰ Реабилитированные историей. Автономная республика Крым. Книга вторая. – Симферополь: Издательство “АктивА”, 2006. – С. 19.

⁴¹ УСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 376.

⁴² Реабилитированные историей. Автономная республика Крым. Книга вторая... – С. 19.

⁴³ Пулюй Олександр-Ганс Іванович, 1901 року народження, уродженець м. Прага. Прийомний син відомого українського фізика Івана Павловича Пулюя. Знав кілька мов. Служив у відділах Січових стрільців. Отримав 1919 р. військове звання хорунжого кавалерійського полку 8-ї бригади УГА. Одружився на художниці, німецькій графині Альфреді Гогенталь. Закінчив Бреславську політехніку, отримав фах інженера електротехніки. Працював інженером в берлінській фірмі “Кляйн-фільм”, де здійснив низку винаходів у ділянці електронної передачі звуку у кінематографі. З осені 1939 р. працював у комісії з питань переселення осіб із німецьким чи австрійським корінням з нових радянських територій. Призваний як громадянин Німеччини до війська. Служив у контррозвідці. Напередодні війни з СРСР при 2-й німецькій армії створив добровільний український військовий відділ “Пума”, який складався зі студентів вищих шкіл Галичини та Буковини. З цим відділом пройшов від м. Ясси до Миколаєва. У 1942 – 1943 рр. служив як обер-лейтенант німецької армії на території Криму. Підтримував зв'язок з місцевим підпіллям ОУН. Після Другої світової створив власну кіностудію у м. Лінц (Австрія). Отримав від держави медаль за заслуги в цій галузі. Останні роки життя присвятив впорядкуванню архіву свого батька. Помер 31 грудня 1984 р. в Австрії.

⁴⁴ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 118.

⁴⁵ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 103.

⁴⁶ Реабилитированные историей. Автономная республика Крым. Книга вторая... – С. 19.

⁴⁷ Микитенко Петро Микитович, 1915 року народження, уродженець с. Сергіївка Вільнянського р-ну Запорізької обл. Член ВЛКСМ (1935 – 1941). Мав вищу педагогічну освіту. Працював викладачем математики в школі с. Василівка Вільнянського р-ну Запорізької обл. Евакуювався у серпні 1941 р. з сім'єю до Сімферополя, де працював учителем історії. Член ОУН з травня 1942 р. Працював з травня 1943 р. провідником Нікопольської округи ОУН, а згодом Миколаївської округи ОУН. Арештований весною 1944 р. органами НКВС.

⁴⁸ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 36.

⁴⁹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 73.

⁵⁰ Стахів Є. Спогад про Крим у 1941 – 1945 рр... – С. 3.

⁵¹ ОУН в 1942 році: Документи / [упоряд. О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриляк, В. Сергійчук, відп. ред. С. Кульчицький]. – К.: Інститут історії НАН України, 2006. – С. 234.

⁵² Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 181.

⁵³ ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 30. – Арк. 26.

⁵⁴ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 83.

⁵⁵ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 49.

⁵⁶ Гайдай Микола Євдокимович, 1891 року народження, уродженець с. Зелена Діброва Вільшанського р-ну Черкаської обл. Арештований 1929 р. за підприємництво та засуджений до 3-х років ув'язнення. Після звільнення в 1931 р. переїхав до Сімферополя. З грудня 1941 р. працював завідувачем складу при міській управі. Завідувач магазину “Український Консум” (серпень 1942 – вересень 1943). Симпатик ОУН. Арештований 5 травня 1944 р. військовою контррозвідкою “Смерш”.

⁵⁷ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 36, 124.

⁵⁸ Колісниченко Єрофій Фадейович, 1890 року народження, уродженець с. Полтавка Компаніївського р-ну Кіровоградської обл. Працював протягом 1910 – 1912 рр. помічником начальника станції на Забайкальській залізниці. Входив до організації “Боротьбистів”. З 1913 р. мешкав в смт Врадіївка Миколаївської обл. працював на пошті. З липня 1915 р. – на телеграфі Сімферополя. З травня 1929 р. – на будівництві в Сімферополі. Арештований 23 квітня 1931 р. за антирадянську агітацію та засуджений до 5-ти років ув'язнення. Покарання відбував на Уралі. Звільнений у березні 1934 р. та влаштувався робітником на завод “КІМ” в Сімферополі. З 1937 р. майстром лісопильного цеху в Сімферополі. З 12 грудня 1941 р. працював інвентаризатором Бюро міської управи, з 15 квітня 1942 р. – начальником 103-го будуправління, з червня 1942 р. до 15 січня 1944 р. – завідувачем магазином “Консум”. Арештований 18 квітня 1944 р. військовою контррозвідкою “Смерш”.

- ⁵⁹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 377.
- ⁶⁰ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 180.
- ⁶¹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 119.
- ⁶² Романько О. Деятельность организации украинских националистов на территории Крыма (1941 – 1944): политический и военный аспект вопроса / Олег Романько// Историческое наследие Крыма. – Симферополь, 2004. – № 5. – С. 176.
- ⁶³ ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 32. – Арк. 72.
- ⁶⁴ Реабилитированные историей. Автономная республика Крым. Книга вторая.... – С. 19.
- ⁶⁵ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 67.
- ⁶⁶ Колесник Зиновій Мартинович, 1896 року народження, уродженець Хмельницької обл. Служив старшиною в армії УНР (1918 – 1919). Був делегатом на переговорах в Києві з “гетьманцями”. З 1920-х рр. мешканець Сімферополя. До 1941 р. працював бухгалтером кооперативних організацій Криму. З грудня 1941 р. член ОУН. Працював завідувачем лісового відділу “Кримсоюзу”. Приймав активну участь у створенні “Бюро допомоги українського народу”. Восени 1942 р. виїхав у справах до Києва. Звідти до Криму не повернувся.
- ⁶⁷ Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.
- ⁶⁸ ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 21. – Арк. 82.
- ⁶⁹ Реабилитированные историей. Автономная республика Крым. Книга вторая.... – С. 19.
- ⁷⁰ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 181.
- ⁷¹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 64.
- ⁷² Реабилитированные историей. Автономная республика Крым. Книга вторая.... – С. 67.
- ⁷³ Сергійчук В. Український здвиг: Наддніпрянина. 1941 – 1955 / Володимир Сергійчук. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. – С. 87–88.
- ⁷⁴ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 181.
- ⁷⁵ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 74–75, 375.
- ⁷⁶ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 182, 188.
- ⁷⁷ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 59–61.
- ⁷⁸ Архів Центр досліджень визвольного руху (далі – АЦДВР) – Ф. 9. – Т. 52. – Арк. 8.
- ⁷⁹ Стахів Є. Спогад про Крим у 1941 – 1945 рр... – С. 3.
- ⁸⁰ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 104.
- ⁸¹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 242.
- ⁸² АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 66.
- ⁸³ Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.
- ⁸⁴ Лашенко С. Євген Стахів: “Кримський рій” я застав ще в Кривому Розі, восени 1941-го... / Сергій Лашенко // Кримська світлиця. – 2008. – 4 січня.
- ⁸⁵ Стахів Євген Павлович, 1918 року народження, уродженець м. Перемишль. Член ОУН з 1934 р. Вступив 1938 р. до “Карпатської Січі”. Виїхав у березні 1939 р. з Закарпаття до Словаччини, а звідти до Австрії. З 1940 р. працював в “Українській пресовій службі”. Протягом 1941 – 1943 рр. розбудовував осередки ОУН в Кривому Розі, Дніпропетровську та Маріуполі. В 1944 р. був одним із засновників УГВР. Виїхав 1949 р. до США. Працював керівником Товариства українсько-єврейських зв'язків. Отримав 2006 р. орден Ярослава Мудрого. Помер 26 січня 2014 р. в Нью-Йорку.
- ⁸⁶ Стахів Є. Спогад про Крим у 1941 – 1945 рр... – С. 4.
- ⁸⁷ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 188.
- ⁸⁸ Проценко В. Підрозділи УПА Криму були дієвими / Володимир Проценко // Кримська світлиця. – 2009. – 11 вересня.
- ⁸⁹ Мешко-Логуш Катерина Яківна – “Верещака”, “Озерська”, “Оля”, 1910 року народження, уродженка с. Старі Санжари Новосанжарського р-ну Полтавської обл. Сім'я підтримувала УНР та зазнала значних репресій від радянської влади. Залишившись без батьків виїхала 1921 р. до дядька в Харків, де закінчила п'ятирічну школу. Працювала токарем на металургійному заво-

ді імені Петровського в Дніпропетровську. Навчалася на робітничому факультеті. Поступила 1937 р. до Московського електромеханічного інституту. Після навчання повернулася 1941 р. до Дніпропетровська. Влаштувалася на роботу в обласну управу, де вступила до ОУН(б). Очолила 1942 р. Ворошиловградський (Луганський) обласний провід ОУН. Вийшла заміж за референта пропаганди Південного крайового проводу ОУН Омеляна Логуша у якого працювала заступницею. Очолювала Кримський обласний провід ОУН (квітень – 29 серпня 1943). Використовувала документи на ім'я Ольги Прудик. Повернулася до Дніпропетровська, а звідти разом з чоловіком відправилася на Волинь. У листопаді 1943 організувала Першу конференцію по-неволенихнародів Східної Європи та Азії в с. Будераж Здолбунівського р-ну Рівненської обл. Учасник Великого Збору УГВР (11–15 липня 1944). У 1944 р. на доручення Проводу УГВР перебралась з чоловіком в Центральну Європу, а 1949 р. переїхала з ним в США, де вдвох брали участь у діяльності Закордонного Представництва УГВР. Внаслідок виникнення розбіжностей поглядів у середовищах УГВР та ОУН (б) відійшла від активної участі в еміграційній українській політиці. Померла 1991 р. в м. Сент-Луїс, США.

⁹⁰ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 73.

⁹¹ Стахів Є. Спогад про Крим у 1941 – 1945 рр... – С. 4.

⁹² АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 106.

⁹³ Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 188.

⁹⁴ Іванець А. Він боровся в Криму за Самостійну Україну / Андрій Іванець // Кримська Світлиця. – 2003. – 24 січня.

⁹⁵ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 58.

⁹⁶ Ларжевський Леонід Федосійович – “Петрусь”, “Явір”, 1918 року народження, уродженець м. Новомиргород Кіровоградської обл. Навчався в транспортному інституті Дніпропетровська, де у жовтні 1941 р. вступив до ОУН. З вересня 1942 р. працював в реф. СБ Південного крайового проводу ОУН. Арештований у жовтні 1942 р. поліцією. Відправлений у січні 1943 р. гестапо до Ірпінського концтабору. Наприкінці липня 1943 р. в Умані втік з-під варти та прибув до Дніпропетровська. Призначений 28 серпня 1943 р. керівником Кримського обласного проводу ОУН. На початку листопада 1943 р. виїхав до Умані. За завданням Василя Кука вступив до російської підпільної організації Національно-Трудового Союзу Нового Покоління. Під час арешту у 1944 р. намагався застрелити з револьвера співробітника Уманського міськвідділу НКДБ. На допиті видавав себе за рядового учасника ОУН. Дав підписку допомагати у виявленні учасників антирадянського підпілля. За завданням СБ ОУН дезінформував НКДБ. Знову 22 вересня 1945 р. був схоплений органами НКДБ. Під час арешту підпільник намагався застрелити солдата, що його тримав, але пістолет дав осічку. Слідство тривало до 24 квітня 1946 р.

⁹⁷ Петrenchко Ярослав – “Граб”, “Грабовський”, уродженець м. Львова. Референт СБ Південного Крайового проводу СУЗ (1942 – 1943). Під час подорожі до Холодного Яру, де організувалися відділи УПА, в смт Олександрівка Кіровоградської обл. 14 жовтня 1943 р. загинув в перестрілці з німцями, які намагалися його схопити.

⁹⁸ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 52–54.

⁹⁹ Громенко С. Тризуб над півостровом: ОУН в Криму // Дзеркало тижня. – 2014. – 23 жовтня.

¹⁰⁰ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 54–58, 74.

¹⁰¹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 61.

¹⁰² Шанковський Л. Похідні групи ОУН... – С. 188.

¹⁰³ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 120, 185.

¹⁰⁴ Колесник Ніна Зіновіївна, 1924 року народження, уродженка с. Монастирка Михайлівського р-ну Хмельницької обл. З 1932 р. мешканка Сімферополя. З грудня 1941 р. в ОУН. Арештована 15 липня 1944 р., засуджена до 10-ти років таборів.

¹⁰⁵ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 76–77.

¹⁰⁶ Корбань Михайло Андрійович, 1903 року народження, уродженець с. Паланки Уманського р-ну Черкаської обл. Навчався в інституті м. Біла Церква (1925 – 1929). З 1929 р. працював сільгоспінженером у різних радгоспах Херсонської обл. З 1937 р. головним інженером техвідді-

лу “ВІКО” м. Сімферополь, а згодом старшим інженером Управління МТС Таврійського округу в м. Керчі. Допомога евакуювати трактори. 3 грудня 1941 р. допомагав німцям у відновленні МТС в Сімферополі, підбирав кадри. У нього на квартирі з початку 1943 р. мешкав Іван Янчин, який загітував його допомагати ОУН. Перейшов 5 грудня 1943 р. в радянську підпільну групу “Серго”. Поновлений 25 січня 1944 р. як член КППС. Арештований 7 січня 1946 р. НКДБ в Сімферополі.

¹⁰⁷ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 11720. – Арк. 64.

¹⁰⁸ Реабилитированные историей. Автономная республика Крым. Книга вторая... – С. 67.

¹⁰⁹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 77.

¹¹⁰ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 78-79.

¹¹¹ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 75.

¹¹² Чмига Василь – “Моряк”, 1920 року народження, уродженець Тальновського р-ну Київської обл. Член ОУН з 1942 р. Виїхав у жовтні 1943 р. до Мелітополя. Офіцер Чорноморського флоту. Відправлений В. Куком в боївку “Байди”. Загинув у грудні 1943 р. в бою з німцями на території Головановського р-ну Одеської обл.

¹¹³ Проценко В. Підрозділи УПА Криму були дієвими // Кримська світлиця. – 2009. – 11 вересня.

¹¹⁴ Лашенко С. Сімферопольці, українці, герої // Кримська світлиця – 2009. – 23 жовтня.

¹¹⁵ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 1. – Арк. 61.

¹¹⁶ АУСБУ АРК. – Ф. П. – Спр. 022581. – Т. 2. – Арк. 120.

¹¹⁷ Іванець А. Він боровся в Криму за Самостійну Україну / А. Іванець // Кримська Світлиця. – 2003. – 24 січня.

¹¹⁸ Соловей Т. Подвійна трагедія бандерівця Шарафана / Тамара Соловей // Кримська Світлиця. – 2012. – 2 листопада.

¹¹⁹ Іванець А. Він боровся в Криму за Самостійну Україну / А. Іванець // Кримська Світлиця. – 2003. – 24 січня.

¹²⁰ Омельчук Д. Чи була ОУН в Криму / Дмитро Омельчук, Наталія Шевцова // Кримська світлиця. – 2002. – 29 листопада.

Ярослав Антонюк.

Діяльність Кримського обласного проводу ОУН (Б) (листопад 1941 р. – жовтень 1943 р.).

У статті проаналізовано діяльність підпілля ОУН в Криму. Доведено, що невеликій похідній групі вдалося розбудувати власну підпільну мережу, яка працювала легальними й нелегальними шляхами впродовж усієї німецької окупації півострова.

Jaroslav Antoniuk.

The activities Crimean regional OUN (B) (November 1941 – October 1943).

The article analyzes the activities of OUN underground in the Crimea. It is proved that the original small group managed to build their own underground network that worked both legal and illegal ways throughout the German occupation of the peninsula.